

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Deres referanse:

Vår dato: 18.12.2020

Vår referanse: Eivind Digranes
(eivind@ungefunksjonshemmede.no)

Høring, NOU 2020: 6 – Frie og hemmelige valg – Ny valglov

Unge funksjonshemmede er en paraplyorganisasjon for organisasjoner av, med og for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. Organisasjonen representerer 38 organisasjoner med over 25 000 medlemmer.

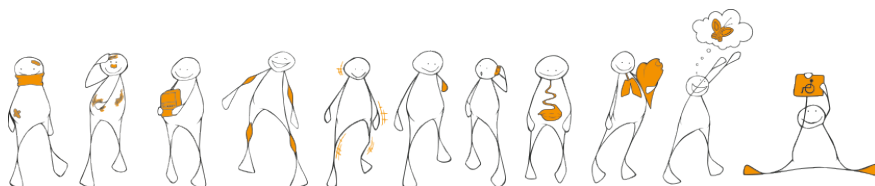
Unge funksjonshemmede leverer med dette vårt hørings svar til NOU 2020: 6 «Frie og hemmelige valg – Ny valglov». Vi legger først frem noen overordnede betraktninger, før vi kommenterer utvalgets forslag om elektronisk stemmegivning, stemmerett for 16-åringer, Grunnlovens bestemmelse om «alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet», og tilgjengelighet og tilrettelegging.

1. Overordnede betraktninger

Artikkel 29 i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) forplikter norske myndigheter til å sikre at funksjonshemmede kan delta i frie og hemmelige valg på lik linje med andre. Som dokumentert i sivilt samfunns alternative rapport til CRPD-komiteen i 2019, brytes denne rettigheten i Norge. Flere valglokaler er utilgjengelige, funksjonshemmede kan ikke selv velge hvem som skal assistere dem i valgavlukket, og tilretteleggingen er ofte mangelfull. Dette er svært alvorlig. Det er derfor positivt at utvalget har vurdert flere tiltak for å styrke funksjonshemmedes stemmerett.

2. Kommentarer til delkapittel 4.3 – Elektronisk stemming

Utvalgets flertall ønsker ikke å innføre elektronisk stemmegivning over internett. Vi har forståelse for utvalgets sikkerhetsbetyrninger når det kommer til internettstemming, men er skuffet over at store deler av utvalget er så avvisende til å innføre ordningen på sikt. Ved Stortingsvalget i 2013 ble det gjennomført forsøk med internettvalg i utvalgte kommuner. Erfaringene fra forsøket var positive, men

ordningen ble ikke videreført. Å kunne stemme over internett vil føre til at mange funksjonshemmede for første gang får mulighet til å gjennomføre et hemmelig valg. Stemmekommunikasjonen er ofte ikke godt nok tilrettelagt, og mange funksjonshemmede har egne hjelpemidler og tilrettelegging i hjemmet som gjør det lettere å stemme og ivareta et hemmelig valg. Vi mener derfor at forsøket med stemmegivning over internett bør gjenopptas, og innføres på sikt.

Vi støtter flertallets forslag om å utrede sikre løsninger for elektronisk stemming i valglokaler. Papirbasert valg fratar særlig blinde og synshemmede mulighet til å stemme hemmelig, og mange lar være å stemme på grunn av dette. Elektroniske løsninger for stemming er mer tilrettelagt for alle, og gjør at færre har behov for å ha med seg assistent inn i valgavsluttet.

3. Kommentarer til delkapittel 9.1 – Stemmerett for 16-åringer

Unge funksjonshemmede støtter utvalgets forslag om å innføre stemmerett for 16-åringer ved kommune- og fylkestingsvalg. Ungdom bør få mulighet til å delta i demokratiet og være med å påvirke viktige avgjørelser som tas om deres hverdag. Unge mennesker har i tillegg erfaringer og perspektiver som er nyttig for lokalsamfunnet, og som eldre velgere mangler. Å senke stemmeretten til 16 år, kan også bidra til at politikere tar saker som angår ungdom høyere opp på dagsorden.

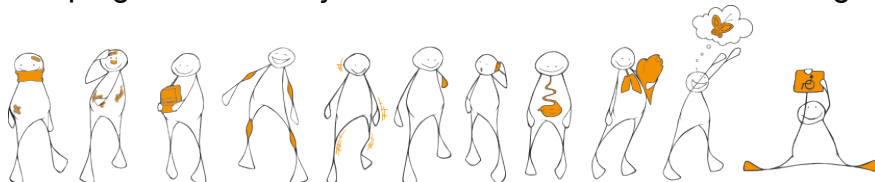
Samtidig mener vi utvalget burde gå lenger i sitt forslag. Vi støtter utvalgets mindretall, som vil senke stemmerettsalderen også ved Stortingsvalg. Det samme gjelder mindretallet forslag om å senke valgbarhetsalderen ved Stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg. Ungdom i en alder av 16 år er moden nok til å delta i demokratiet, både ved å stemme og stå på liste.

Vi viser ellers til LNU's hørings svar.

4. Kommentarer til delkapittel 9.2 – Alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet

Unge funksjonshemmede støtter utvalgets forslag om å oppheve Grunnloven § 50 tredje ledd, som sier at det kan fastsettes regler om stemmerett for personer som «åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet». Slike betegnelser har historisk blitt brukt til å nekte funksjonshemmede å kunne stemme og delta i demokratiet. Bestemmelsen er slik vi ser det både nedsettende og utdatert.

Retten til å stemme ved valg er en grunnleggende rettighet for alle borgere i et demokratisk samfunn. CRPD gir ikke adgang til å legge restriksjoner på stemmeretten på grunn av funksjonsnedsettelse. Å utelukke enkelte grupper fra valg

er, som utvalget skriver, svært krenkende og uverdigg. I tillegg er det et alvorlig brudd på menneskerettighetene.

Stortinget besluttet i 2005 å oppheve de særskilte reglene i valgloven om alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet. Det er en logisk konsekvens at Grunnloven § 50 tredje ledd også oppheves.

5. Kommentarer til kapittel 16 – Tilgjengelighet og tilrettelegging

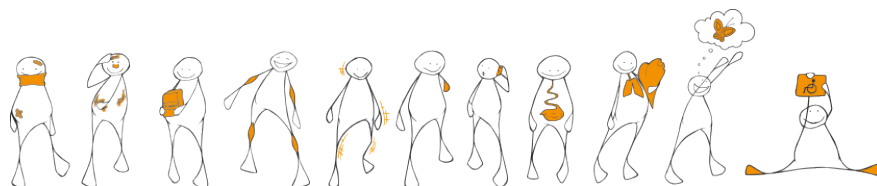
5.1 Tilgjengelighet inn til valglokalet

Utvalget foreslår å videreføre dagens bestemmelse om at valglokalene skal være tilgjengelige. Det vil fortsatt være mulig for kommunene å velge utilgjengelige lokaler om det fins «særlige grunner» til det. Utvalget skriver at lokaler som ikke er tilgjengelig for alle kan velges «dersom det ikke finnes tilgjengelige lokaler, og dersom det er umulig eller uforholdsmessig dyrt å gjøre lokalet tilgjengelig».

Unge funksjonshemmede mener utvalget har en for snever tilnærming til tilgjengelighet, og savner omtale av *universell utforming*. Likestillings- og diskrimineringsloven §17 stiller krav om universell utforming av private og offentlige virksomheters alminnelige funksjoner. Vi mener at alle valglokaler må være universelt utformet både inn til valglokalet og inne i selve lokalet, slik at alle kan så mange som mulig kan stemme uten bruk av spesialløsninger. Det handler ikke bare om fysisk tilgjengelighet, men også om ledelinjer, teleslynger, god akustikk, universell utforming av informasjon og kommunikasjon, og universelt utformede IKT-systemer. Lovteksten bør derfor endres til at valglokalene skal være universelt utformede.

Unge funksjonshemmede mener det burde være et absolutt krav om at valglokaler er universelt utformet for alle, uten unntak. Selv om utvalget skriver at terskelen for å fravike fra tilgjengelighetskravet skal være høy, er vi redd for at kommunene vil praktisere unntaket på en annen måte. Å kunne komme inn, og navigere seg rundt i, valglokalet er en grunnleggende forutsetning for å kunne utøve sin rett til demokratisk deltakelse. Alle lokaler bør derfor være universelt utformet.

Samtidig er det positivt at utvalget foreslår at valgstyret ikke kan delegere myndigheten til å peke ut valglokaler. Utpekingen av lokaler er prinsipielt svært viktig, og bør derfor gjøres av politisk ledelse og ikke administrasjonen. De kommunale rådene for personer med funksjonsnedsettelse og andre kommunale råd spiller en viktig rolle i dette arbeidet. Vi mener derfor det bør stilles lovkrav om at kommunen må innhente innspill fra de kommunale rådene i utvelgelsen, og involvere disse tett i prosessen.

Utvalget foreslår også å lovfeste at kommunene må kunngjøre på forhånd hvilke lokaler som ikke møter tilgjengelighetskravene, og hvilke konkrete mangler lokalet har. Dersom dagens unntaksbestemmelse ender opp med å videreføres, er dette et positivt grep som vi stiller oss bak. I dag bruker ofte funksjonshemmede mye tid på å selv oppsøke informasjon om tilgjengelighet, eller først finne ut av tilgjengelighetsmangler når de møter opp i lokalet. Det er uverdig å måtte avgi sin stemme utenfor et valglokale. Om det er enkelt å få oversikt over tilgjengelighet på forhånd, vil mange slippe dette.

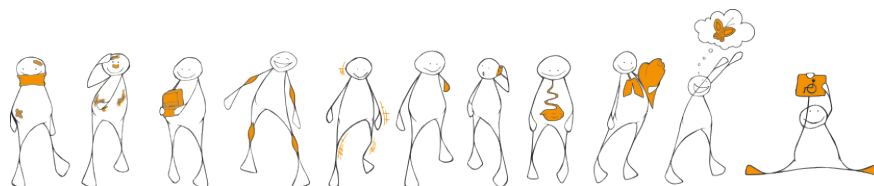
Vi vil også nevne at mange steder brukes skoler som valglokaler. Unge funksjonshemmede vil vise til veikart for universell utforming av nærskolene 2030, som er en plan for å gjøre alle landets grunnskoler universelt utformet frem mot 2030. Den er dessverre ikke realisert, men vi jobber for å få planen inn som del av ny handlingsplan for universell utforming som legges frem før sommeren. Et flertall i Stortinget er positive til dette. Å oppgradere alle landets skolebygg til universell utforming-standard, vil også løse utfordringene med utilgjengelige valglokaler – og i tillegg øke muligheten til deltagelse i kultur- og fritidsaktiviteter/arrangementer, som også i stor grad skjer på skolene. Å gjennomføre veikartet er noe vi mener ikke kan utsettes lenger. Å ikke gjøre det er å fortsette å utestenge den største minoriteten i befolkningen fra demokratiske og sosiale arenaer, og dette kan ikke likestillingslandet Norge være bekjent med.

5.2 Tilrettelegging inne i valglokalet

Utvalget foreslår å skjerpe dagens bestemmelse om tilrettelegging inne i valglokalet. Der gjeldende forskrift pålegger kommunene å «legge vekt på god tilgjengelighet», foreslår utvalget å i stedet lovfeste at valgstyret skal sørge for at valglokalene «tilrettelegges slik at alle kan stemme». Unge funksjonshemmede støtter dette forslaget. For å sikre at lovverket blir fulgt opp av kommunene, er det nødvendig at det stilles strenge og konkrete krav til tilrettelegging. På denne måten blir heller ikke tilrettelegging et av mange hensyn kommunene kan veie opp mot hverandre.

Utvalget foreslår å utrede alternative måter for blinde og svaksynte å stemme på, inkludert ved bruk av tekniske hjelpemidler som elektronisk stemming i valglokalet. Vi mener dette er svært positivt, og støtter utvalgets anbefaling om å ha et tett samarbeid med Norges Blindforbund i utredningen. For at elektronisk stemming i valglokalet skal fungere, er det avgjørende at blinde og svaksynte får mulighet til å benytte sine egne tekniske hjelpemidler som de er avhengig av.

Utvalget foreslår også å fastsette i forskrift nærmere bestemmelser om tilrettelegging for at blinde skal kunne stemme uten hjelp. Slik vi ser det, bør det også fastsettes

bestemmelser om at bevegelseshemmede kan stemme uten hjelp. Ofte er stemmesedlene plassert for høyt for at de kan nås av rullestolbrukere og kortvokste. Det bør derfor være et krav om at alle valglokaler plasserer stemmesedlene på et sted hvor de kan nås av alle velgere. På den måten vil færre bevegelseshemmede ha behov for assistent i valgavlukket.

5.3 Retten til assistanse

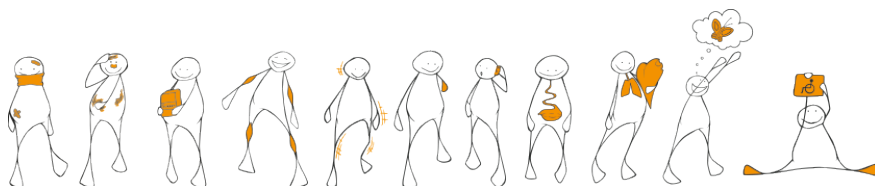
Unge funksjonshemmede er svært glad for at utvalget forslår å gi funksjonshemmede en rett til å selv velge hvem som skal assistere dem ved valg, uten at valgfunksjonær også er med inn i valgavlukket. Regjeringen har allerede valgt å sende forslaget på høring, slik at nytt regelverk er på plass innen Stortingsvalget 2021. Vi gjengir hovedtrekkene av vårt høringssvar her.

Funksjonshemmede bør få velge fritt egen assistent ved valg. CRPD artikkel 29 bokstav a er tydelig på at funksjonshemmede selv skal få bestemme hvem som skal hjelpe dem med å stemme ved valg. Dagens lovgivning, som krever at valgfunksjonæren er med inn i avlukket, er en trussel mot den enkeltes rett til et fritt, hemmelig og verdig valg.

Vi støtter også forslaget om å avvikle kravet om at funksjonsnedsettelsen må være «alvorlig». Det er den enkeltes assistansebehov, ikke alvorlighetsgraden av funksjonsnedsettelsen, som bør bestemme hvorvidt man har rett på bistand ved valg.

Samtidig vil vi understreke at utfordringen ikke bare ligger i lovverket, men også praktiseringen av regelverket. Mange valgfunksjonærer har for dårlig kunnskap om hvordan valget skal gjennomføres, inkludert adgangen til å velge ut en hjelper selv. Det trengs derfor grundig opplæring av valgfunksjonærer i det nye lovverket, særlig når det er valgfunksjonærene selv som skal vurdere om den enkelte velger har rett på assistanse.

Det er også et underliggende problem at valglokaler, stemmeprosedyrer og valgmateriell ofte er utilgjengelige og lite tilrettelagte for funksjonshemmede. Dette ble også påpekt i CRPD-komiteens anbefalinger til Norge i 2019. Dersom flere valglokaler var universelt utformet og tilrettelagt for alle, hadde færre funksjonshemmede hatt behov for å ha med seg assistent inn i valgavlukket i utgangspunktet. Det er derfor behov for strengere lovkrav når det kommer til universell utforming og tilrettelegging ved valg.

Med vennlig hilsen

Leif-Ove Hansen
Generalsekretær, Unge funksjonshemmede
leif-ove@ungefunksjonshemmede.no
Telefon: 472 91 805

